

Priame platby v poľnohospodárstve

Priame platby v poľnohospodárstve sú jedným z nástrojov Spoločnej poľnohospodárskej politiky Európskej únie a majú zabezpečovať **produkčnú funkciu** poľnohospodárstva, obhospodarovanie pôdy, udržanie obyvateľstva na vidieku a tiež primeraný príjem pre poľnohospodárov. Jednou z nepriamych funkcií podpôr je tiež regulovať objem produkcie určitých komodít, keďže môžu byť spojené len s určitou výrobnou kvótou alebo výmerou, či dokonca s „neprodukciou“ na pôde. Všetko usmerňuje Európska Komisia a udáva legislatíva na úrovni EÚ. Poľnohospodári sú podporovaní vo všetkých vyspelých krajinách sveta, čo im umožňuje nielen vyrábať, ale najmä predávať svoje produkty na svetovom trhu. Priame platby sú v ostatnom čase terčom kritiky, keďže poľnohospodárske produkty sú vyrábané pri rôznych nákladoch (v závislosti od cien vstupov, pôdy, pracovnej sily, atď.), no podporované poľnohospodárstvo v EÚ, USA, Brazílii a inde znemožňuje uspieť na svetovom trhu iným, najmä rozvojovým krajinám, napriek ich často nižšej cene výrobkov. Toto je však globálny problém, ktorý je nutné riešiť na celosvetovej úrovni.

Pritom nemožno zabúdať ani na **mimoprodukčné prínosy poľnohospodárstva**, ako je napr. tvorba pracovných miest na vidieku, udržiavanie a ochrana prírody a krajiny, ekonomický rozvoj regiónov, samozásobiteľstvo potravinami s pridanou hodnotou, poskytovanie verejno-prospešných služieb, využívanie alternatívnych foriem energie (spracúvanie odpadu), atď., ktoré je tiež možné zabezpečovať s pomocou priamych platieb v poľnohospodárstve.

Pred vstupom Slovenska do Európskej únie pridelovalo dotácie do poľnohospodárstva Ministerstvo pôdohospodárstva SR na základe schválených schém podľa zákona a výnosov, ktoré zameriavali podpory na konkrétne ciele a prostriedky rozdeľovala zriadená komisia. Už v predvstupovom období (cca od r. 2001) prebiehali intenzívne rokovania zástupcov štátnej správy s Európskou Komisiou, ktorí sa na základe existujúcich podporných schém usilovali „vynegocovať“ čo najlepšie podmienky pre slovenských farmárov. Zo všetkých uplatniteľných podporných schém a výrobných kvót (napr. v rámci podpory pre plodiny na ornej pôde sa podpora rátala takto: $\text{platba } 63 \text{ €/t} \times 4,06 \text{ t/ha (národný referenčný koeficient)} \times \text{výmera } 1\,003\,453 \text{ ha} = 256,6 \text{ mil. €}$) v rámci referenčného obdobia 1995-1999 sa vytvorila národná obálka - t.j. balík nárokovateľných peňazí z EÚ, ktorý sa potom u nás rozdeľoval na hektár poľnohospodárskej pôdy (cca 1,9 mil. ha) **podľa schémy zjednodušenej platby na plochu** (tzv. „SAPS“). Túto schému prijalo Slovensko i väčšina nových členských krajín (okrem Slovinska a Malty) na prechodné obdobie a hlavným dôvodom bolo, že SR nestihla do termínu vstupu zaviesť Integrovaný administratívny a kontrolný systém (tzv. „IACS“), ktorý je podmienkou EK pre riadenie a kontrolu vynakladaných finančných prostriedkov.

Z vyrátanej **národnej obálky podpôr** však Slovensko dostávalo z rozpočtu EÚ iba určitý podiel, ktorý sa postupom rokov zvyšoval. Napr. v roku 2004 to bolo iba 25 % a ďalších 30% mohlo byť každoročne pridaných zo štátneho rozpočtu. To vždy záviselo od aktuálnej vládnej politiky a plná úroveň národného doplatku sa dosiahla iba v rokoch 2007, 2008 a 2009. Úplné krytie priamych platieb z rozpočtu EÚ (100 %) by malo Slovensko dosiahnuť až v roku 2013. Navyše do vstupu Slovenska do menovej únie (t.j. prijatie eura od 1.1. 2009) sa z prostriedkov EÚ na Slovensko dostával stále menší balík kvôli silnejúcemu kurzu Slovenskej koruny voči Euru, pretože národná obálka SR sa počítala v r.2004 pri kurze vyše 40 SKK/€.

Po vstupe SR do EÚ (t.j. od 1.mája 2004) všetky tieto podmienky, spolu s otvorením hraníc voľnému pohybu tovaru a služieb, postavili slovenských poľnohospodárov do nevýhodnejšej pozície voči svojim kolegom v krajinách „EÚ-15“, t.j. v pôvodných – starých členských krajinách Európskej únie. Dôsledkom bolo postupné upadanie jednotlivých sektorov poľnohospodárskej výroby na Slovensku (kvety, zelenina, ovocie, zemiaky, cukrová repa, chovy ošípaných, hydiny, HD, atď.), pretože už ďalej nebola schopná konkurovať lacnejším dovezeným potravinám a produktom zvýhodneným na trhu EÚ vyššími priamymi platbami (*viď graf - porovnanie podpôr na hektár využívanej poľnohospodárskej pôdy v EÚ*).

O priame platby v poľnohospodárstve môže za určitých podmienok požiadať každý subjekt podnikajúci na poľnohospodárskej pôde, ktorú deklaruje (min. 1 ha). Na Slovensku administruje priame platby **Pôdohospodárska platobná agentúra** (viď www.apa.sk - časť Priame a agroenvironmentálne podpory), ktorá je podriadená správe Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR (www.mpsr.sk). Žiadosti o priame platby sa predkladajú na predpísaných formulároch, spolu s povinnými prílohami a PPA podrobuje každého žiadateľa až trojnásobnej krížovej kontrole, pričom využíva aj diaľkový prieskum zeme (plôch). Nesprávnosť, porušenie, alebo nedodržanie daných podmienok má za následok pokutovanie žiadateľa, prípadne až jeho vyradenie zo systému podpôr na rôzne dlhé obdobie. Preto je dôležité úplne a presne ovládať podmienky a v prípade akýchkoľvek nepredvídateľných udalostí včas komunikovať so zodpovednými pracovníkmi PPA.

Navyše, pre získanie priamych platieb musí každý žiadateľ spĺňať náročné požiadavky EÚ a uplatňovať zásady tzv. „**správnej poľnohospodárskej praxe**“, čo je súbor opatrení pre ochranu zdravia ľudí, pohody hospodárskych zvierat, prírody, pôdy, vody, atď. Všetky tieto podmienky sú uvedené v rámci **zákonných požiadaviek hospodárenia** dané národnou legislatívou pre rôzne oblasti, ktoré EÚ nazvala „**krížové plnenie**“ (z anglického „Cross-compliance“). Národná legislatíva rešpektuje európske nariadenia a smernice, no v niektorých prípadoch je dokonca nad rámec požiadaviek EÚ. Poskytnutie plných priamych platieb (s výnimkou doplnkových národných platieb) je teda podmienené ich dodržiavaním, ktoré kontroluje PPA prostredníctvom poverených organizácií (ÚKSÚP, ŠVPS SR). Porušenie, či nedodržiavanie požiadaviek vedie ku kráteniu podpôr, alebo až k vyradeniu zo schémy na ďalšie roky. (*Viac informácií nájdete aj na tejto stránke v rubrike Krížové plnenie*).

[Znenie kontrolných otázok zákonnych požiadaviek hospodárenia](#) (stránka MPRV SR).

Priame platby sa vyplácajú zo štátneho rozpočtu SR a refundujú z rozpočtu EÚ, no doplnkové národné platby sa vyplácajú iba zo štátneho rozpočtu SR. Relevantné banky na Slovensku dnes poskytujú farmárom prostriedky prostredníctvom „dotačných úverov“, čomu tiež napomáha stabilita podporných schém počas hospodárskeho roka. Žiadosti o platby sa predkladajú každoročne na jar, zvyčajne v apríli až máji, avšak najneskôr do 25 dní po poslednom danom termíne a za každý deň omeškania sa čiastka podpory zníži o 1% (pokuta). Prijímatelia podpôr však musia rátať s tým, že ide o finančné prostriedky, ktoré sa stanú súčasťou hospodárskeho výsledku podniku a budú teda zdanené. V súčasnosti (r.2010) **sa na Slovensku uplatňujú tieto formy priamych platieb:**

1. zo zdrojov Európskeho poľnohospodárskeho záručného fondu (EPZF)

- a) jednotná platba na plochu (SAPS),
- b) platba na pestovanie energetických plodín
- c) osobitná platba na cukor,
- d) osobitná platba na ovocie a zeleninu
- e) prechodná platba na rajčiaky

2. zo zdrojov Európskeho poľnohospodárskeho fondu pre rozvoj vidieka (EPFRV)

- a) podpora v znevýhodnených oblastiach (LFA)
- b) agroenvironmentálne platby
- c) podpora v územiach európskeho významu na poľnohospodárskej pôde
- d) platba na opatrenie životné podmienky zvierat
- e) platby na prvé zalesnenie poľnohospodárskej pôdy
- f) lesnícko - environmentálna platba
- g) podpora na lesné pozemky v územiach európskeho významu

3. zo štátneho rozpočtu SR - doplnkové priame platby

- a) doplnková platba na plochu
- b) platba na chmeľ
- c) platba na veľké dobytčie jednotky (VDJ)

Viac o jednotlivých formách priamych podpôr sa dozviete na stránke PPA ([tu!](#)).

Okrem spomínaných priamych platieb majú podnikateľské subjekty v poľnohospodárskej prvovýrobe, potravinárstve, lesnom a rybnom hospodárstve na Slovensku možnosť uchádzať sa aj o ďalšie formy podpory. **Štátnu pomoc** je možné získať priamou formou ako nenávratné prostriedky zo štátneho rozpočtu (kapitola MPRV SR), alebo nepriamo. Môžu to byť dotácie napr. na zabezpečenie účasti chovateľov a pestovateľov na výstavách, dotácie na založenie a vedenie plemennej knihy a plemenárskej evidencie, dotácie na kontrolu úžitkovosti, testovanie a odhad plemennej hodnoty zvierat, na zvýšenie kvality mäsa jatočných kurčiat, na zvýšenie kvality odstavčiat, na zlepšenie životných podmienok ošípaných, na včelárstvo, na straty spôsobené prírodnými katastrofami, nepriaznivými poveternostnými podmienkami, na platby poisťného v poľnohospodárstve a iné. Ďalšia forma - tzv. **minimálna pomoc („de minimis“)** nesmie za tri fiškálne roky prekročiť limit stanovený EÚ (napr. prvovýbcovia 7 500 €). Možné sú aj ďalšie formy štátnej podpory, ktorá však musí byť vždy schválená zo strany EÚ a finančne zabezpečená zo štátneho rozpočtu (napr. zachovanie historicky významného genofondu koní, dostihová prevádzka, apod.). Trendom a cieľom Európskej únie je však postupne odbúrať rôzne a najmä nepriame formy štátnej pomoci (napr. daňové zvýhodnenie farmárov apod.), pretože vytvárajú nepomerné podmienky, kde zvýhodnené sú opäť bohatšie krajiny EÚ. Viac informácií o štátnej pomoci nájdete na stránke PPA ([tu!](#))

Budúcnosť priamych platieb v poľnohospodárstve aj v EÚ závisí od dohôd v rámci svetového spoločenstva, ktoré sa snaží liberalizovať svetový trh a odbúrať akékoľvek zásahy, či podpory zvýhodňujúce farmárov v určitých oblastiach. Preto sa platby oddeľujú od produkcie (tzv. „decoupling“) a poľnohospodárska produkcia sa musí postupne orientovať na potreby trhu. Podpory

sa budú zrejme udeľovať na základe iných kritérií ako produkčných (napr. ako refundácia strát, ocenenie za ochranu prírody a krajinotvorbu a službu spoločnosti).

Výška priamych platieb v SR - prehľad

